

عێراق نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە‌ی به‌نده‌ری به‌یهان ده‌کات؟

11-11-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : ئیستا، دوو پرسپاری گ‌رنگ هه‌یه، ، یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه کۆمپانیا نیوده‌وله‌تییه‌کانی نهوت که‌وا له هه‌ریمی کوردستان کار ده‌که‌ن به‌م تیج‌وووه‌ نوێیه ئاماده‌ن کۆی نهوتی به‌ره‌مه‌یه‌نراو راده‌ست بکه‌ن یاخود نا؟ دووه‌میش عێراق چۆن نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە ده‌کاته‌وه، له‌کاتی‌کدا ده‌بیت هه‌ناردە‌کردن و ته‌نانه‌ت به‌ره‌مه‌یه‌نانه‌یه‌ش که‌مبکاته‌وه؟

رۇۋانى رابردوو [حكومتى عىراق](#) تېجىووى بەرھەمھېنان و گواستىنەوھى نەوتى بۇ ھەرىمى كوردستان لە 6 دۆلارەوھە گەپاندە 16 دۆلار بۇ رادەستكىردنى نەوتى بەرھەمھېنراو بە سۆمۆ و ھەناردەكردنەوھى، كە پېشھاتىكى نوچ لە نىوان ھەولېر و بەغدا لە پىرسى نەوت دا.

ھەروھە، بېرارە رۇۋانى [1ى مانگى](#) داھاتوو رېكخراوى ئۆپك پلەس كۆبوونەوھى لەبارەى داھاتوو بەرھەمھېنانى نەوت و خستىنەپرووى لەسالى 2025دا بىكات، ھەرچەندە رۇۋى 3ى ئەم مانگە ئاماژەى بەوھەكرد كەوا 8 وئاتى ئەندامانى ئۆپك پلەس لەنىوياندا عىراق تاوھەكو كۆتايى ئەمسال بەردەوام دەبن لە خۇبەخشانە كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت بەپرى 2.2مليۇن بەرمىل لە رۇۋىكدا، كە عىراق ھېشتاش رۇۋانە لەسەروو ئەو پىروھى بۇى ديارىكراوھە بەرھەمدەھىنىت كە [4مليۇن](#) بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە.

لەماوھى نىوھى يەكەمى ئەمسالدا كۆى ئەو پىروھى عىراق زياترى بەرھەمھېناوھە لەوھى ئۆپك پلەس بۇ ديارىكردووھە كەپشتووھەتە 1مليۇن و 184 ھەزار بەرمىل، ئەمەش ئەگەر عىراق بەتەواوى پابەندى بەرھەمھېنانى نەوت بېت و بىرواھە ژىربارى جىبەجىكردنەوھە، دەبېت لەم مانگەوھە تاوھەكو سەرھەتايى بەھارى داھاتوو [رۇۋانە 90 ھەزار بەرمىل نەوت](#) كەم بىكاتەوھە.

ئىستا، دوو پىرسىارى گىنگ ھەپە، ، يەكەمىان ئەوھەپە كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن بەم تېجىوھە نوپىيە ئامادەن كۆى نەوتى بەرھەمھېنراو رادەست بىكەن ياخود نا؟ دووھەمىش عىراق چۆن نەوتى ھەرىمى كوردستان ھەناردە دەكاتەوھە، لەكاتىكدا دەبېت ھەناردەكردن و تەننەت بەرھەمھېنانىش كەمبىكاتەوھە؟

بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان چەندە؟

رۇۋى 7ى تشرىنى دووھەمى 2024 كۆمپانىيا دى ئىن ئۇ نىودەولەتتى كەوا لەھەردوو كىلگەى نەوتى تاوكى و پىشخابوور و بەعشىقە لە ھەرىمى كوردستان كار دەكات لە راپۇرتى چارەكى سىيەمى ئەمسال دا ئاماژەى بەوھەكرد ئاستى بەرھەمھېنانى رۇۋانەى لە ھەرىمى كوردستان كەپشتووھەتە [84 ھەزار 212](#) بەرمىل، كە پشكى كۆمپانىياكەپان لەو كىلگە نەوتىانە 63 ھەزار و 200 بەرمىل نەوتە.

ھەروھە، ھەرىكە لە كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى دىكەى وەك ئىچ كەى ئىن و گەلف كى ستون، گەنەل ئىنرچى، دانەگان، گازپروم، شاماران و فۇرزە لە ناوچە جىاوازەكانى ھەرىمى كوردستان لە زاخۇ بۇ گەرمىان نەوت بەرھەمدەھېن لەگەل كۆمپانىياى كار لە گەورە كىلگەى نەوتى خورمەلە.

مانگى رابردوو، [وھزىرى سامانە سىرووشتېپەكان بەوھەكالەت](#) لەكۇنفرانسىكى وزە لە ئىستەنبول رايگەپاند "ھەرىمى كوردستان لە 2ى ئەپلوول 2024وھە ئاستى بەرھەمھېنانى نەوتى كەمكردووھەتەوھە بۇ نىوھە و ئىستا رۇۋانە 140 ھەزار بەرمىل نەوت بەرھەمدەھېنن".

ھەروھە، لەدواى بېرارەكەى پارىسەوھە كۆمپانىياى دىلوپت راپۇرتى لەبارەى بەرھەمھېنان و خەرجى و داھاتى نەوتى ھەرىمى كوردستان بىاونەكردووھەتەوھە، بەلام لە راپۇرتى كۆمپانىياكانەوھە كەوا دوو لەسەر سى ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان بىكەدەھېن دەتوانىن دواى دەستكەوتنى راپۇرتى چارەكى سىيەمى ئەمسالىان بزانىن، چەندىان بەرھەمھېنەوھە.

بەپى راپۇرتى چارەكى سىيەمى دى ئىن ئۇ لە سى مانگى (7-8-9) ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان زىادىكردووھە و سى بىرى نوپىان تەواوكردووھە كەوا بە پرى 7 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت بەشدارىكردووھە لە زىادكردنى بەرھەمھېنانى نەوت لەو سى مانگەدا ھەبووھە. ھەروھە، دى ئىن ئۇ ئاماژە بە راگرتنى وەبەرھېنانى نوچ و ھەئىكۆلىنى بىرى نوچ دەكات لە ھەرىمى كوردستان سەرھەپراى دەستىكردنەوھى گىفتوگۇكان لەگەل حكومتى ھەرىمى كوردستان بۇ وەرگرتنەوھى ھەقدەستەكانى لەسالانى 2022-2023دا.

ھەرچەندە تاوھەكو ئىستا كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى ھەرىمى كوردستان راگەپاندراوى فەرمى لەبارەى كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت لەو كىلگەنەى كارى تىدا دەكەن نەبووھە، كە ئەمەش ئاماژەپەك بۇ بەردەوامىدان بەوشىوازەى لەنىوھى يەكەمى ئەمسالدا و پىشوووت كارىيان كىردووھە و نەوتىان بەرھەمھېناوھە. بۇ نموونە گەلف كى ستون لە كىلگەى نەوتى شىخان [39 ھەزار](#) و 252 بەرمىلى رۇۋانە بووھە، شاماران و ئىچ كەى ئىن [لە سەرسەنگ و نەتروش](#) 54 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت، و [دانەگان لە كۆرمۇر](#) 5 ھەزار و 273 بەرمىلى رۇۋانە، [فۇرزە لە كىلگەى ھەولېر](#) 6 ھەزار و 500 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە. ئەوانى دىكەش وەك گەنەل ئىنرچى لە كىلگەى تەق تەق و قەرەداخ ئىستا وەستاوھە ، گازپروم لە كىلگەى سەرقەللا و ھەسىرە 12 ھەزار و 500 بەرمىل بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە و خورمەلەش بەپى زانىرىيە دەستخراوھەكان رۇۋانە كە ھەمووى بۇ پالوتنى نىوخوئى دەگاتە 80 ھەزار بەرمىل

ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوتى عىراق و كۆتاي ئۆپپىك و پابەندى

لەماوھى دوو مانگى رابردوودا ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق كەمكراوھتەوھ بۇ پابەندبوون بە ئەو برھى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس بۇ دايئاوھ، بەلام ھېشتا ئاستى بەرھەمھېئان نەگەيشتووھتە ئەو ئاستەى بۇ ديارىكراوھ بگرھ قەرەبووى ئەو برھى نەكردووھ كە بەھۇى زياد بەرھەمھېئان لە ئەمسالدا روويداوھ و پئويستە مانگانە بيكات.

بەپنى داتاكانى وھزارەتى نەوت بۇ ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردن لە 10 مانگى رابردوودا عىراق تاوھكو ئىستا نەيتوانيوھ ئاستى بەرھەمھېئان بگەيەنەتە ئەوھى كە 4 مليۆن بەرميل نەوتى رۆژانەيە. لەماوھى ئەمسالدا عىراق لەنيو وئاتانى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس ئەو وئاتە بووھ كە زۆرتريى ئاستى زياترى لەو برھى بۇ ديارىكراوھ لە بەرھەمھېئانى نەوت تئپھرانددووھ سەرھراى كەمكردنەوھى بەرھەمھېئان بە برى 340 ھەزار لە سەرھتاي ئەمسالەوھ تاوھكو كۆتايى مانگى رابردوو.

گرافىك 1: ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق لە 10 مانگى رابردوو لە ئەمسالدا.

كۆتايى

دەستپىشخەرىيەكەي عىراق بۇ پىكھىننى لىژنەيەك و جىگىركردنى تىچۋوي بەرھەمھىننى و گواستەۋەي بەرمىلىك ئەوت بە 16 دۆلەر تاۋەكو لىژنەيەكى تەكنىكى پىرۇفىشئال و نىوخۇي پىداچۋونەۋە بە پىرۇسەي بەرھەمھىننى ئەوت لە ھەرىمى كوردستان بەگۋىرەي كىلگەكان بكات، ھىشتا بىرپارە، چۈنكە داۋاكەي ئەنجۋمەنى ۋەزىران دەبىت لە پەرلەمان پەسەندىكرىت و كۆمپانىي نىۋدەۋلەتپىيەكانى ھەرىمى كوردستان رازى بن، كە ھىشتا ھىچ لىدوان ئاماژەبەك نىيە.

لەراستىدا، جىگىركردنى ئەم بېرەيە بۇ تىچۋوي بەرھەمھىننى و گواستەۋەي بەرمىلىك ئەوت و رادەستكردى ئەوتى بەرھەمھىنراۋ بە سۇمۇ تەنبا دىۋىكى چىرۇكەيە، چۈنكە لەيەكەم راپۇرتى نويدا دى ئىن ئۇ ئاماژە بە گىتوگۇكان دەكات لەبارەي شىۋازى ۋەگرتەۋەي ھەقدەستىان (قەرزى كۆمپانىي) لى ھكۈمەتى ھەرىمى كوردستان بۇ كارەكانىيان لەماۋەكانى پىشۋودا، ھەرۋەھا كۆمەلەي ئەپىكورىش ئاماژەي بە 1 مىليار دۆلەر قەرزى كۆمپانىيكانى ئەوت كىردۋە كە لى ھكۈمەتى ھەرىمى كوردستان، كە ئەمەش ئەبىتە ئاستەنگ چارەسەركردنى ئاسان نىيە.

ھەرۋەھا، ئەم دەستپىشخەرىيەي بەغداد لەۋانەيە لەۋە سەرچاۋەي گىرتىت كە تىچۋوي بەرھەمھىننى بەرمىلىك ئەوت لە ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە نىيە كە لە بودجەي سى سالىدا ھاتۋوۋە و ئەۋەش نىيە كۆمپانىيكان لە ھەرىمى كوردستان بۇ بەرھەمھىننى داۋاي دەكەن.

لەكۇتايىدا، ئىستا ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە بەرھەم ناهىننىت لە بودجەي سى سالى عىراق داۋاكرارۋە بىگرە زۇر كەمتەرە و نىزىكەي سەرۋو نىۋەيەتى، بەلام بگاتە ئەو ئاستە و ھەناردەي دەرۋەي بكات ئەۋا عىراق دەبىت لە بېرە بەرھەمھىننى ئەوت لە نىۋەراست و باشۋورى كەمبكاتەۋە، كە بەپىي ۋەزارەتى ئەوتى عىراق تىچۋوۋەكەي لەنىۋان 6-8 دۆلەر، ئەي بۇچى نەوتىك ۋەربىگىرت تىچۋوۋەكەي دوو ھىندە و نىۋ زياتر بىت؟ كىشەكە ئاسان نىيە، بەلام عىراقىش تەنبا بىر لەدىۋە ئابۋورىيەكەي ناكاتەۋە و بەژمارە لىكى ناداتەۋە ئەگىنا ئەو زىانەي لە يەك سال و 7 مانگى رابردۋو روۋىداۋە بۇ ئابۋورى عىراق روۋى نەدەدا.